

ESPOON TARKASTUSLAUTAKUNNAN LAUSUNTO VALTUUSTOLLE VUODEN 2019 KOLMANNESTA OSAVUOSIKATSAUKSESTA

Tarkastuslautakunnan lakisääteisenä tehtävänä on arvioida valtuuston asettamien toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumista kunnassa ja kuntakonsernissa sekä sitä, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Vuosittain laadittavan arviointikertomuksen lisäksi Espoon tarkastuslautakunta antaa valtuustolle lausunnot toisesta ja kolmannelta osavuosisikatsauksesta.

Kolmas osavuosisikatsausraportti on laadittu tammi-lokakuun sijasta poikkeuksellisesti tammi-syyskuun tilanteesta, jotta poikkeamiin on mahdollista reagoida vuoden 2019 aikana.

1 Espoon talouden kehitys

Osavuosisikatsauksessa ennakoitaan vuoden 2019 vuosikatteen muodostuvan 152,5 milj. euroa, mikä alittaa muutetun talousarvion 54,3 milj. eurolla. Kaupungin mittavasta investointiohjelmasta johtuen vuosittain kirjataan merkittävät poistot, jotka vaikuttavat tilikauden tulokseen heikentävästi. Lisäksi käyttökelvottomista kiinteistöistä tehdään lisäpoistoja ja arvonalentumisia vuoden 2019 aikana arviolta 19 milj. euron edestä. Poistojen ja arvonalentumisten ennakoitaan olevan yhteensä -176,9 milj. euroa. Tilikauden tuloksen arvioidaan painuvan -24,4 milj. euroa alijäämäiseksi.

Kaupungin tulosennuste

	TP 2018	Muutettu TA 2019	Toteuma 9/2019	Ennuste 2019	Poikkeama 2019
Tulot	757 370	793 404	541 998	806 783	13 380
Valmistus omaan käyttöön	11 632	13 993	6 693	14 069	76
Menot	-2 144 898	-2 252 162	-1 653 927	-2 267 851	-15 689
Menot ilman valmistusta omaan käyttöön	-2 133 266	-2 238 169	-1 647 234	-2 253 781	-15 612
TOIMINTAKATE	-1 375 895	-1 444 765	-1 105 236	-1 446 998	-2 233
Verotulot	1 501 986	1 582 600	1 129 264	1 512 468	-70 132
Valtionosuudet	43 067	47 913	35 416	60 383	12 470
Korko- ja rahoitustuotot	48 758	35 846	25 149	39 251	3 405
Korko- ja rahoituskulut	-22 388	-14 806	-6 142	-12 629	2 177
VUOSIKATE	195 528	206 788	78 453	152 476	-54 312
Poistot ja arvonalentumiset	-161 134	-158 560	-134 741	-176 899	-18 339
TILIKAUDEN TULOS	34 394	48 228	-56 289	-24 424	-72 651

Lähde: Rahoitus ja talous -yksikkö 10/2019

Verotulot ja valtionosuudet

Hidastunut talouskasvu sekä Verohallinnon verokortti uudistus ja tulorekisterin ilmoitusongelmat pienentävät kuntien verotulokertymää merkittävästi. Osavuosisikatsauksessa arvioidaan Espoon verotulojen alittavan talousarvion 70 milj. eurolla. Kunnille etuajassa maksettavan valtionosuiden palautuksen ansiosta Espoolle kertynee valtionosuuksia 60 milj. euroa, mikä on 12,5 milj. euroa talousarviossa ennakoitua enemmän. Yhteensä verotuloja ja valtionosuuksia arvioidaan tilittettävän noin 1 572 milj. euroa, mikä alittaa talousarvion 58 milj. eurolla. Kasvua edelliseen vuoteen on 1,8 prosenttia.

Investoinnit

Peruskaupungin investointeihin on muutetussa talousarviossa varattu 400 milj. euroa. Syyskuun loppuun mennessä investointien toteutuma on 209 milj. euroa. Määrärahan käytön ja tiedossa olevien investointihankkeiden aikataulujen muutoksista johtuen vuoden 2019 investointien kokonaisarvoksi arvioidaan 375 milj. euroa. Investointien tulo-rahoitusprosentiksi muodostunee 50 prosenttia.

Ilmakuva Tapiolasta kesällä 2019.

Kaupungin lainakannan kehitys

Vuoden 2019 talousarviossa hyväksyttiin 190 milj. euron lainannostovaltuutus, mikä on käytetty kokonaan syyskuun loppuun mennessä. Lainoja on lyhennetty alkuvuonna noin 42 milj. eurolla. Kaupungin lainakanta oli syyskuun lopussa 879,5 milj. euroa. Osavuosisikatsauksen yhteydessä esitetään kaupungin lainanottovaltuuden lisäämistä 60 milj. eurolla kattamaan loppuvuoden alijäämäistä kassa- ja rahavirtaennustetta.

Tarkastuslautakunnan arviointi

Kaupungin talous on epätasapainossa. Verotuloja kertyy vuonna 2019 huomattavasti talousarviossa ennakoitua vähemmän. Osavuosisikatsauksessa syiksi on esitetty talouskasvun hidastuminen ja verohallinnon uudistuksista johtuvat viiveet verotulojen kertymässä. Samanaikaisesti kaupungin käyttömenot ja mittavan investointiohjelman aiheuttamat poistot sekä lisäpoistot ja arvonalentumiset ovat kasvaneet merkittävästi. Tuloksen ennakoidaan painuvan huomattavan alijäämäiseksi. Espoon väestömäärän nopea kehitys sekä palvelu- ja investointitarpeiden kasvu edellyttävät kaupungin toiminnoilta lisääntyvää tuottavuutta ja tehokkuutta.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Kaupungin tulee noudattaa päätettyjä talouden tasapainotuksen ja tuottavuuden strategisia linjauksia talouden tasapainon saavuttamiseksi taloussuunnitelmakaudella.

Tuottavuuden kehittämiseksi ja taloustilanteen korjaamiseksi vaadittavat toimenpiteet on tunnistettava ja käynnistettävä viipymättä.

1.1 Käyttötalouden talousarvion poikkeamat sitovuustasoin

Kaupungin toimintamenojen ennustetaan kasvavan 6,2 prosenttia vuoteen 2018 nähden. Ulkoisten toimintamenojen arvioidaan ylittävän talousarvion määrärahat noin 20 milj. eurolla. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS:n menot ovat ylittymässä 13,8 milj. eurolla ja sosiaali- ja terveystoimen oman toiminnan menot 2,9 milj. eurolla. Tilapalvelut -liikelaitoksen sitovat tulostavoitteet eivät ole toteutumassa.

Yleishallinnossa esitetään organisaatiomuutosten johdosta sitovuustasoa muutettavaksi siten, että toimintakatteesta tulisi sitova taso. Toimintakatteen alijäämän ennustetaan toteutuvan 2,2 milj. euroa talousarviossa arvioitua parempana. Taloutta tasapainotetaan sekä ulkoisten tulojen arvioita nostamalla 1,05 milj. eurolla että menomäärärahoja vähentämällä 0,62 milj. eurolla.

Sivistystoimessa opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnan tuloarvion lisäykseksi esitetään 1,6 milj. euroa ja määrärahan vähennykseksi 0,7 milj. euroa. Svenska rum -lautakunnan tulojen lisäysesitys on 0,05 milj. euroa ja määrärahan vähennys 0,6 milj. euroa. Liikunta- ja nuorisolautakunnan tuloarvion lisäysesitys on 0,6 milj. euroa ja määrärahan vähennysesitys on 0,3 milj. euroa. Muun sivistystoimen määrärahan vähennykseksi esitetään 0,3 milj. euroa.

Sosiaali- ja terveystoimi

- **Vanhusten palveluissa** tulojen alitukseksi esitetään 1,97 milj. euroa ja menojen ylitykseksi 2,091 milj. euroa. Tulojen alitus syntyy pitkäaikaishoidossa, jossa paikkamäärä on toteutunut talousarviota pienempänä. Menojen ylityksen merkittävimpiä tekijöitä ovat ennakoitua suuremmat vuokratyökustannukset, avustukset ja sellaiset liikkuvan sairaalan kustannukset, jotka eivät sisällyneet talousarvion kustannuksiin. Lisäksi ostopalvelukustannukset ovat ylittyneet erityisesti sairaalan osalta.
- **Terveyspalveluissa** tuloarvion vähennykseksi esitetään 0,41 milj. euroa ja menojen ylitykseksi 13,127 milj. euroa. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin (HUS) erikoissairaanhoidon tammi-elokuun tietojen perusteella palvelusopimuksen ja muiden erikoissairaanhoidon palveluiden mukaisten menojen ennakoitaan ylittävän talousarvion 13,8 milj. eurolla. Menojen ylitystä kompensoi kaupungin omassa palvelutuotannossa syntyvä 0,7 milj. euron säästö.
- **Perhe- ja sosiaalipalveluissa** tuloarvion vähennykseksi esitetään 2,0 milj. euroa johtuen turvapaikanhakijoiden palvelujen volyymin muutoksesta. Määrärahan lisäykseksi esitetään 1,585 milj. euroa johtuen lasten sijaishuollon ja vammaisten ostopalveluista. Ostopalvelujen ylitys johtuu palvelun volyymin kasvusta ja ostettavien palvelujen hinnankorotuksista.
- **Sosiaali- ja terveystoimen esikunnan** tulojen arvioidaan alittavan talousarvion noin 0,15 milj. euroa. Menot alittanevat muutetun talousarvion noin 0,1 milj. eurolla.

Teknisessä ja ympäristötoimessa esitetään tasapainotustoimenpiteinä toimialan määrärahoja vähennettäväksi seuraavasti: Tekninen lautakunta 0,42 milj. euroa, kaupunkisuunnittelulautakunta 0,096 milj. euroa, ympäristölautakunta 0,045 milj. euroa ja muut tekniset ja ympäristöpalvelut 0,1 milj. euroa. Menojen alitusten raportoidaan johtuvan pääosin arvioitua pienempänä toteutuneista henkilöstökuluista. Rakennuslautakunnan tuloarvioon esitetään 0,9 milj. euron lisäystä. Tulot kertyvät pääosin ulkoisista maksutuloista.

➤ **Tilapalvelut -liikelaitoksen** sitovat tulostavoitteet eivät ole toteutumassa. Tulostavoitetta 23,3 milj. euron ylijäämäisestä käyttötaloudesta (tulos ennen varauksia) esitetään alennettavaksi 19,6 milj. eurolla. Huonokuntoisten rakennusten arvonalentumisten vuoksi tehtyjen kirjausten osuus poikkeamasta on 11,2 milj. euroa. Suurin alaskirjaus, 5,6 milj. euroa, on tehty Metropolia Ammattikorkeakoulun käytössä olleille rakennuksille, jotka asetettiin vajoamisen vuoksi käyttökieltoon. Rakennusten poistoaikoihin tehtyjen muutosten vaikutuksesta suunnitelman mukaiset poistot ylittyivät 5 milj. eurolla. Sitova tulostavoite talonrakennusinvestointien hankkeiden toteutumisesta valtuuston päättämän talousarvion sekä taloussuunnitelman investointiohjelman aikataulun ja kustannusarvion mukaisesti ei myöskään toteutune.

1.2 Työllisyystilanne ja työmarkkinatuen kuntaosuuskustannusten kehitys

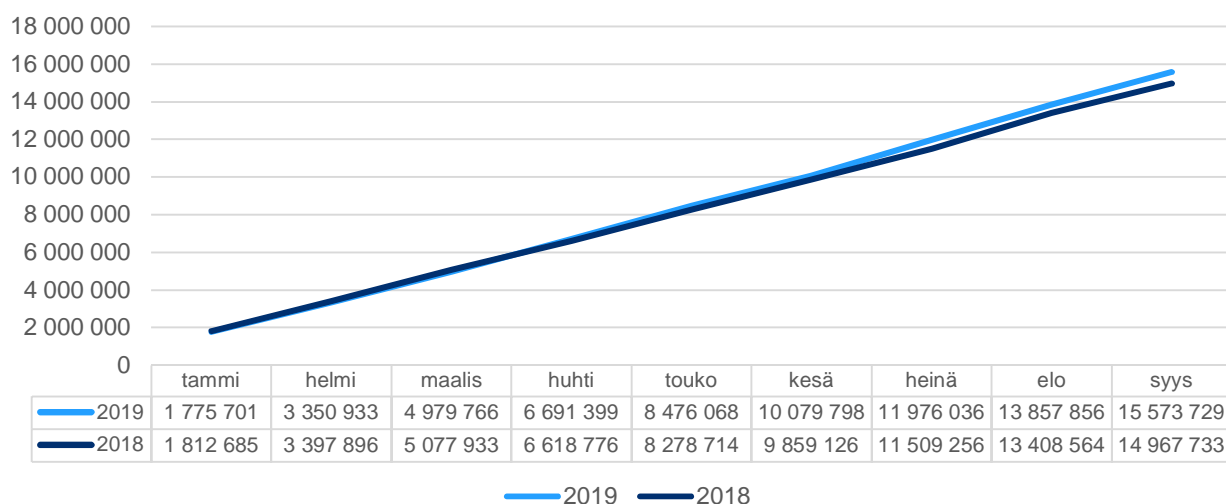
Espon työ- ja elinkeinotoimistossa oli elokuun lopulla 2 309 avointa työpaikkaa, mikä oli 17 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Elokuun lopussa työttömyysaste Espoossa oli 7,9 prosenttia, mikä oli edellisvuoden vastaavan ajankohdan tasolla. Työttömiä työnhakijoita oli yhteensä 11 282. Valtakunnallisten ennusteiden mukaan työttömien määrän lasku on hidastumassa tai jopa taantumassa ensi vuoden aikana.

- Alle 25-vuotiaita oli elokuussa Espoossa työttömänä 1 015, mikä oli 9,6 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin.
- Ulkomaan kansalaisia oli elokuun lopussa työttömänä 2 626, mikä oli 35 henkilöä vähemmän kuin edellisvuoden vastaavana ajankohtana.
- Espoossa merkittävänä työttömien ryhmänä ovat korkeasti koulutetut työttömät. Vähintään alimman korkea-asteen suorittaneita on kolmannes kaikista työttömistä.
- Pitkäaikaistyöttömiä (yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita) oli 3 545, mikä oli 5,6 prosenttia vuodentakaisesta vähemmän. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä oli 31 prosenttia.

Espon työmarkkinatuen kuntaosuuskustannusten ennustetaan nousevan 20,5 milj. euroon, mikä ylittäisi talousarvion 2,5 milj. eurolla. Tiedot tarkentuvat loppuvuoden aikana. Vuoden 2018 toteutuma oli 19,9 milj. euroa.

Vuoden 2018 arviointikertomushavaintoihin valtuustolle annetun vastauksen mukaan työllisyyspalveluissa on vuoden 2019 aikana valmisteltu suunnitelmaa Espon työllisyyspalvelujen kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi, jonka yhtenä tavoitteena on vaikuttaa kaupungin maksamaan työmarkkinatuen kuntaosuuteen. Toimenpiteinä ovat muun muassa kaupungin työllisyyspalveluiden, kuten palkkatukityön ja Espoo-lisän kohdentaminen pitkäaikaistyöttömille, kuntaosuuslistalaisten tehostettu ohjaus palveluihin, yhteistyön syventäminen TE-toimiston kanssa, sähköisten palveluiden kehittäminen sekä oppilaitos- ja korkeakoulu yhteistyön syventäminen. Lisäksi suunnitelmaan kuuluu yhteistyön syventäminen sosiaali- ja terveystalouden kanssa työttömien terveys- ja työkyvyn arvioinnin palvelujen parantamiseksi.

Työmarkkinatuen kumulatiiviset kuntaosuuskustannukset Espoossa tammi-syyskuussa 2018 ja 2019

Lähde: Espoon kirjanpitojärjestelmä 4.11.2019

Työmarkkinatuki ja siihen liittyvä lapsikorotus rahoitetaan valtion varoista 300 päivältä. 1 000 päivään asti työttömyysaika rahoitetaan puoliksi valtion ja työmarkkinatuen saajan kotikunnan varoista, minkä jälkeen työttömän henkilön kotikunnan rahoitus nousee 70 prosenttiin.

Tarkastuslautakunnan arviointi

Työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset, ns. sakkomaksut, ovat edellisvuotta korkeammalla tasolla ja ylittänevät ennusteen mukaan talousarvion 2,5 milj. eurolla. Yli tuhat päivää työttömänä olleiden määrä on kasvanut edelleen. Vuoden 2019 aikana suunniteltujen työllisyyspalveluiden toimenpiteiden saaminen täysimääräisesti käyttöön auttaisi alentamaan kuntaosuuskustannuksia.

Tarkastuslautakunnan suositus

Työllisyyspalvelujen on kehitettävä ja jatkettava työllistämistä edistäviä toimenpiteitä, joiden seurauksena kuntaosuuskustannuksia saataisiin alennettua ja työllisyysmäärärahat paremmin kohdennettua työllisyyden lisäämiseen.

2 Tulostavoitteiden toteutumisen arviointi

Valtuusto on asettanut talousarviossa toimialoille 39 sitovaa tulostavoitetta. Tulostavoitteiden toteutumistilanteesta on raportoitu toimialojen tuloskorteissa. Osavuosikatsauksessa on arvioitu 22 tulostavoitteen toteutuvan. Valtuustolta haetaan poikkeamaa 15 tulostavoitteelle, joiden on raportoitu jäävän toteutumatta. Lisäksi kahden tulostavoitteen toteutuminen voidaan arvioida vasta myöhemmin.

Vuoden 2019 tulostavoitteiden toteutuminen osavuosikatsauksen tuloskorteissa esitettyjen tietojen perusteella sekä tarkastuslautakunnan arvio

Osavuosikatsauksessa raportoidut			Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta 30.9. raportoidun tilanteen perusteella		
	Talousarvion tulostavoitteet yhteensä	Valtuustolta haettu poikkeamaa	Toteutuksessa	Ei toteutuksessa	Ei voida vielä arvioida
Konsernihallinto	14	6	6	6	2
Sosiaali- ja terveystoimi	12	6	5	6	1
Sivistystoimi	6	2	2	2	2
Tekninen ja ympäristötoimi	7	1	3	1	3
Yhteensä	39	15	16	15	8

Tarkastuslautakunnan lausunnossa ei toisteta niitä toteutumatta jäämässä olevia tulostavoitteita, joihin on haettu poikkeamaa valtuustolta.

Seuraavassa on esitetty toteutuviksi raportoituja tulostavoitteita, joiden toteutumiseen liittyy tarkastuslautakunnan arvion mukaan vielä epävarmuutta tai joiden toteutumisen arvioimiseksi ei ole vielä käytettävissä riittäviä tietoja.

Sosiaali- ja terveystoimi

➤ Pitkäaikaishoidon asumispalvelut järjestetään viiveettä, 90 prosenttia päätöksen saaneista saavat asumispalvelupaikan kahden kuukauden sisällä (kaikki saavat paikan kolmen kuukauden sisällä). Syyskuun lopun tilanteessa toteutumaksi on raportoitu 88,4 prosenttia.

Sivistystoimi

- Espoon oppimistulokset ovat Suomen parhaat -tulostavoitteen toteutumistiedot saadaan vuodenvaihteessa 2019-2020.
- Eri kieli- ja kulttuuriryhmien lasten osallistumisaste kasvaa -tulostavoitteen seurantatietona on esitetty, että tiedot varhaiskasvatuksen vieraskielisten lasten osallistumisasteesta ja kirjaston asiointineuvonnan asiakasmäärästä saadaan vuoden 2019 lopun tilanteesta.

Tekninen ja ympäristötoimi

- Palvelutuotanto kehittyy asukas- ja asiakaslähtöisesti ja kustannusvaikuttavasti monitoimitajamallia hyödyntäen. Tulostavoitteen yhtenä kriteerinä on Kaupunki- ja kuntapalvelut, laaja asuinkuntaindeksi. Raportin mukaan kaupunki- ja kuntapalveluiden laajan asuinkuntaindeksin tulokset saadaan myöhemmin. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan tulostavoitteen toteutumista ei voida varmuudella arvioida ennen kuin laajan asuinkuntaindeksin tulokset ovat saatavilla.
- Toimitilat tukevat palvelujen toteuttamista kustannustehokkaasti -tulostavoitteen toteutumisesta 30.9.2019 tilanteessa on raportoitu kustannus- ja tilatehokkuudesta otoksina ja selvitetty tila- ja kustannustehokkuuden kehittämistoimia. Toimialan tuloskortin mukaan hankkeiden jälkiseurantaa kehitetään ja luvut saadaan puolivuositain. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kustannus- ja tilatehokkuuden kehitystä on vaikea arvioida ilman vertailu- tai lähtöarvotietoja.
- Asuntotuotantoa ja liikennettä koskevien veloitteiden täyttäminen. Tulostavoitteen yhtenä kriteerinä on, että kaupungilla on kaavalliset ja kunnallistekniset valmiudet 3 000 asunnon vuosituotannolle. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan tulostavoitteen toteutumisen raportoinnista puuttuu selvitys kunnallisteknisten valmiuksien tilanteesta 3 000 asunnon asuntotuotannolle. Muilta osin tulostavoitteen toteutuminen vaikuttaa syyskuun tilanteen raportoinnin perusteelta todennäköiseltä.

Tarkastuslautakunnan arviointi

Tulostavoitteiden tehtävänä on ohjata kaupungin toimintaa valtuuston päättämään suuntaan. Tulostavoitteiden raportointia on kehitetty lisäämällä lähtöarvot osaan tavoitteista. Lähtöarvotieto selkeyttää ja konkretisoi tulostavoitetta ja sen mittareita/arviointikriteerejä.

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutumatta on jäämässä 15 tulostavoitetta ja kahdeksan tulostavoitteen toteutumiseen liittyy vielä epävarmuutta tai toteutumista ei voitu puuttuvien tietojen vuoksi kattavasti arvioida. Tulostavoitteista osa on erittäin haastavia, ja niiden toteuttamista ja seurantaa tulee jatkaa koko valtuustokauden ajan, jotta asetetut valtuustokauden tavoitteet toteutuvat.

Tarkastuslautakunta antaa arvionsa kaikkien tulostavoitteiden toteutumisesta arviointikertomuksessaan vuodelta 2019.

Tarkastuslautakunnan suositus

Tulosityksiköiden on tehtävä koko talousarviovuoden ajan toimenpiteitä asetettujen sitovien tulostavoitteiden toteuttamiseksi, jotta varmistetaan toimintojen kehittyminen valtuuston päätösten mukaisesti.

3 Vanhusten ja vammaisten hoivapalvelujen järjestämisen valvonta

Sosiaali- ja terveyslautakunta kehotti helmikuussa 2019 toimialaa raportoimaan lautakunnalle kolmen kuukauden välein tehdyt valvontakäynnit, annetut sanktiot, tehostetussa valvonnassa olevien yksiköiden määrän ja epäkohtien korjaantumisen. Vanhusten palvelujen tehostetun palveluasumisen valvontasuunnitelma vuodelle 2019 hyväksyttiin lautakunnassa maaliskuussa.

Vanhusten tehostetun palveluasumisen valvontakäyntien määrä 81 on kokonaisuudessa kasvanut edellisen vuoden 36 käyntiin verrattuna. Tehostetussa valvonnassa olevien yksiköiden epäkohtien korjautumista seurataan tiiviisti viikoittain palveluntuottajilta edellytetyillä dokumenteilla ja seurantakäynneillä hoivakoteihin.

Suoritetut valvontatehtävät ja niiden seuraamukset vanhusten hoivapalveluissa

Valvontatehtävät vuonna 2019	Tammi-maaliskuu	Huhti-kesäkuu	Heinä-syyskuu
Valvontakäynnit			
Ennalta ilmoitetut	2	20	11
Ennalta ilmoittamattomat	23	15	10
Sanktiot			
Kirjallinen huomautus	1	2	1
Reklamaatio, johon liittyen	2	2	2
asukkaiden sijoitussulku	1	3	4
sakkomaksu	1	-	-
Tehostettu valvonta			
Sanktioihin liittyen	2	3	5
Muu huoli	1	1	1

Lähde: Sosiaali- ja terveystk 30.10.2019, Tehostetun palveluasumisen valvonnan 3. osavuosisikatsaus.

Vammaisten asumispalveluiden valvonnasta tarkastuslautakunta antoi vuoden 2018 arviointikertomuksessaan suosituksen siitä, että valvonta tulee tehdä systemaattisemmaksi sekä turvata riittävät resurssit valvonnan tehostamiseen. Valvonnassa havaittujen puutteiden sanktioimista ja korjaavien toimenpiteiden toteuttamisen valvontaa on tehostettava. Vammaisten asumispalveluiden valvontaa ei ole käsitelty sosiaali- ja terveyslautakunnassa samaan tapaan kuin vanhusten hoivapalvelujen järjestämisen valvontaa. Sosiaali- ja terveyslautakunnan lokakuun kokouksessa oli käsiteltävänä vammaisten henkilöiden ympärivuorokautisten asumispalvelujen hankinnan periaatteet.

Tarkastuslautakunnan arviointi

Sosiaali- ja terveyslautakunta seuraa tiiviisti vanhusten tehostetun palveluasumisen valvontaa, jota on tehostettu kuluvan vuoden aikana. Vammaisten asumispalvelujen valvontaan tulee tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan panostaa vastaavasti.

Tarkastuslautakunta jatkaa hoivapalvelujen järjestämisen valvonnan seurantaa vuoden 2019 arviointikokouksissaan ja antaa asiasta arvionsa vuoden 2019 arviointikertomuksessa.

Tarkastuslautakunta 5.11.2019